

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Харківської державної
академії дизайну і мистецтв
проф. Олександр СОБОЛЄВ

17 грудня 2023 р.

ВИСНОВОК

ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Горбачова В.В. «Живопис Індії постколоніальної доби: художні експерименти, образно-пластична структура», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація (галузь знань 02 – Культура і мистецтво)

Дисертація Валерії ГОРБАЧОВОЇ «Живопис Індії постколоніальної доби» виконана на кафедрі теорії і історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Тема дисертації затверджена вченою радою ХДАДМ (протокол №2 від 05.12.2019).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дослідження Валерії ГОРБАЧОВОЇ вченою радою ХДАДМ було визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ, та призначено двох рецензентів Марію КОВАЛЬОВУ – кандидата мистецтвознавства, доцента, в.о. завідувача кафедри живопису ХДАДМ, та Євгена КОТЛЯРА – кандидата мистецтвознавства, професора, завідувача кафедри монументального живопису ХДАДМ.

За результатами аналізу змісту дисертаційного дослідження Валерії ГОРБАЧОВОЇ, поданих до розгляду наукових публікацій за темою дисертації, а також враховуючи підсумки фахового семінару, який відбувся на кафедрі теорії і історії мистецтв ХДАДМ 16 грудня 2023 р., визначено наступне:

1. Актуальність теми дисертації обумовлена необхідністю дослідження формування індійської національної живописної школи в умовах вивільнення від колоніальних насаджень, а також ліквідація із цим прогалин в українському мистецтвознавстві.

В сьогоденних умовах воєнного стану в нашій країні через агресію РФ з 24 лютого 2022 року, котра ставить за мету знищити українців як націю разом з українською культурою, особливої актуальності набуває збереження наших наукових здобутків, зокрема і в сходознавстві, включаючи індологію.

Дисертація присвячена дослідженню формування індійської національної живописної школи в умовах звільнення від колоніальної залежності. Становлення орієнталістики і, зокрема, індології в українській культурі розпочалось ще в 1920-х роках, але було перервано в результаті репресій проти українських вчених за сталінських часів у 30-х роках ХХ століття. Задля усунення прогалин в українському мистецтвознавстві у сфері індології, що склалися на сьогодні, в даній дисертації розглядається один з найменш досліджених періодів в живописі Індії в постколоніальний період.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами академії та кафедри. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану кафедри теорії і історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв по підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації на цій кафедрі в межах держбюджетної теми «Сучасні проблеми українського

мистецтвознавства в контексті європейських студій» (державний реєстраційний номер 0117U001521) та згідно з її планом наукової роботи над темою «Історико-теоретичні аспекти українського мистецтвознавства доби постмодернізму: універсальне й специфічне» (протокол № 12 від 22.02.2022).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Авторкою досліджено живописні традиції індійських митців протягом періоду національного відродження та відновлення від колоніальної політики, що значний вплив на культурне та мистецьке надбання Індії. Дисертантка розкрила розвиток індійського мистецтва напередодні незалежності країни, охоплюючи як рух свадеші, так і діяльність художників-індійців академічної школи, схарактеризувала діяльність різних поколінь митців, в тому числі приділивши увагу жіночому мистецтву, як частині процесів формування сучасної національної індійської школи живопису, та окреслила діяльність мистецьких об'єднань Індії протягом др. пол ХХ ст. Авторкою проаналізовано окремі твори митців, що мають естетичну, художню та історичну цінність, але залишились поза увагою українських сходознавців. Також дисертантка простежила вектори розвитку академічної школи та постмодерної течії в творчих здобутках індійських митців постколоніальної доби, розкриваючи їх авторські техніки живопису за допомогою мистецтвознавчого аналізу вибіркового робіт. Окреслено перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі мистецтвознавства.

4. Новизна основних результатів дисертаційного дослідження

полягає в тому, що Валерія ГОРБАЧОВА дослідила феномен постколоніального мистецтва в індійському живописі та творчі пошуки кола митців Індії, які працювали у період кін. ХІХ ст. – ХХ ст. в контексті відновлення національної мистецької школи. Дисертантка систематизувала

наукові публікації щодо стану вивченості проблеми; ввела до наукового обігу і проаналізувала за художньо-стильовими та техніко-технологічними ознаками твори М. Піттавали, А. Рахімана, А. Тріндаде, Д. Крішні, та митців, чия діяльність нерозривна пов'язана з художніми об'єднаннями, як наприклад «Чоламандал». У дослідженні визначено специфіку включення жінок-художниць у мистецькі процеси протягом зазначеного періоду.

5. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій. Наукові результати та запропоновані авторкою рішення і висновки спираються на її самостійні дослідження постколоніальних тенденцій в індійському живописі протягом кін. XIX – XX століть. Авторка працювала в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка, Науковій бібліотеці Харківської державної академії дизайну і мистецтв, з електронним ресурсом національної бібліотеки Великобританії, повнотекстовим сервером FID4SA Гайдельберзької університетської бібліотеки, віртуальної бібліотеки Індійського культурного порталу Міністерства культури Індії, колекції незалежної неприбуткової організації Asia Art Archive («Азія арт аркайв»). На основі власних спостережень та аналізу виявленої джерельної бази Валерія ГОРБАЧОВА характеризує мистецькі пошуки та формування кін. XIX – XX ст., що супроводжують формування сучасної індійської мистецької школи, формування реакції живописців на колоніальне минуле та його сліди протягом зазначеного періоду. Авторкою простежено тяглість процесів формування сучасного живопису Індії через процеси Бенгальського Відродження та свадеші; другого покоління митців таких, як Н. Бозе, Дж. Рой, А. Шер-Гіл; формування мистецьких угруповань та повернення до індивідуальних практик протягом 50-80-х років XX ст. Окремими розділами дослідження дисертантка розкриває участь художниць в процесах

постколоніального мистецтва та культурно-соціально складову цього явища, а також особливості та впливи націоналістичного руху та формування осередків мистецької освіти в Індії.

6. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Дисертаційна праця Валерії ГОРБАЧОВОЇ являє цілісне, науково обґрунтоване дослідження живописної традиції індійських митців протягом кін. XIX — XX століть в контексті постколоніалізму. Виявлено, що саме у зазначений період формується концепція сучасного індійського національного мистецтва, а також обговорення та дискусії навколо цього процесу в світовому контексті. Пошуки та формування національної школи живопису є безперечною частиною мистецтва Індії, як реакції на колоніалізм. Разом з тим, ці процеси вирізняються різноманіттям та в деяких випадках категоричною протилежністю підходів. Виявлено дихотомію процесу постколоніального індійського живопису, що включає Бенгальську та академічну школи, процеси запозичення, адаптування винайдення мистецьких технік, сюжетів, образно-стилістичної мови. В роботі проведено мистецтвознавчий аналіз вибіркового живописних робіт індійських митців зазначеного періоду, задля розкриття історичного, політичного, соціокультурного контексту, а також семіотики окремих образів. Положення і висновки дослідження можуть бути використані в узагальнюючих працях зі східного мистецтва, при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних розробок, навчально-професійних програм. Результати дослідження є вагомими та значущими для загального мистецтвознавства і для української індологічної школи зокрема. Засвоєння надбань індійських художників постколоніальної доби стане потужним підґрунтям для подальших мистецьких та історико-культурних досліджень в сфері українського сходознавства.

7. **Апробація результатів дослідження.** Матеріали дослідження оприлюднені та апробовані у виступах на 13 всеукраїнських і міжнародних наукових, науково-методичних та науково-практичних конференціях, зокрема: Всеукр. наук. конф. проф-викл. складу та студ. ХДАДМ за підсумками роботи 2019/2020 навчального року (Харків, ХДАДМ, 18.05.2020), доповідь *«Індійський ненаративний живопис через призму творчості Васудео Гайтонде»*; Міжнародна наукова конференція «Восьмі платонівські читання пам'яті академіка Платона Білецького (1922-1998)», (Київ, НАОМА, 20.11.2020), доповідь *«Амріта Шер-Гіл представниця індійського фемінізму в мистецтві»*; Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку», (Харків, ХДАК, 27.11.2020), доповідь *«Інтуїтивний метод в мистецтві Індії ХХ ст.»*, International scientific and practical conference «Cultural studies and art: European development direction» (Riga, Latvia, 16-17.07.2021), доповідь *«Метод репрезентації жіночності у творах Ф.Н. Соузи»*; Міжнародна наукова конференція «Дев'ять платонівських читання пам'яті академіка Платона Білецького (1922-1998)», (Київ, НАОМА, 20.11.2021), доповідь *«Індійський живопис в контексті європейської академічної школи»*; IV Міжнародна наукова конференція Проблеми Методології Сучасного мистецтвознавства та культурології (17.11.2022), доповідь *«Орхендра Ганголі як редактор журналу "Rupat" та його роль в модернізації мистецтва Індії»*; Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку», (Харків, ХДАК, 18.11.2022), доповідь *«Прабасі» та «Модерн Рев'ю» як трендсеттери індійських ілюстрованих журналів»*; Міжнародна наукова конференція «Десяті платонівські читання пам'яті академіка Платона Білецького (1922-1998)», (Київ, НАОМА, 20.11.2022), доповідь *«А. К. Тріндаді — портретист колоніальної Індії»*;

Міжнар.науково-практична конференція «Дизайн, візуальне мистецтво та творчість: сучасні тенденції та технології» (Запоріжжя, ЗНУ, 12.12.2022), доповідь: «Університет “Сантінікетан” індійська паралель школи “Баугауз”»; II Міжнародна науково-практична конференція до 135-ліття від дня народження Володимира Гагенмейстера (Кам’янець-Подільський, КПНУ ім. Івана Огієнка, 1-2.12.2022), доповідь «Клуб “Бічітра” — осередок національної мистецької школи Індії»; «Міжнародна науково-практична конференція «60 років Харківської вищої школи дизайну» (Харків, ХДАДМ, 07.12.2022), доповідь: «Е. Гавел та ідеал гезамткунсверк в мистецькій школі Індії на поч. ХХ ст.»; Всеукраїнська наукова конференція кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ «Перші Таранушенківські читання» (Харків, ХДАДМ, 14-15.04.2023), доповідь «Історизм та поетизм у творчості Н. Шейх»; Міжнародна науково-теоретична конференція молодих учених «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» (Харків, 21.02.2023), доповідь «Ідентичність, духовність і гендер у творчості А. Менон».

8. Повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації. Основні результати дисертації були оприлюднені у 16 наукових публікаціях; серед них 3 статті, які відповідають вимогам МОН України щодо публікацій здобувача ступеня доктора філософії, 13 – у збірниках матеріалів і тез наукових конференцій.

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Горбачова В., Соколюк Л. «Карикатура Індії другої половини ХІХ ст.».
Art and Design. 2022. №3 (19). С. 54-71. DOI: 10.30857/2617-0272.2022.3.5.

2. Горбачова В. «Pictorialism in the context of the Bengal Renaissance». *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2022. №18 (2). С. 15-21. DOI: 10.31500/1992-5514.18(2).2022.269769

3. Горбачова В. Мистецьке поселення Чоламандал: взаємодія між традицією і сучасністю (Індія, мадраська школа). *Вісник ХДАДМ*. Х., 2023. С.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Горбачова В. Індійський ненаративний живопис через призму творчості Васудео Гайтонде. *Всеукр. наук. Конф. проф- викл. складу та студ. ХДАДМ за підсумками роботи 2019/2020 навчального року*. Збірник статей. 18 травня 2020 р., ХДАДМ. Харків, 2020. С. 8-9.

5. Горбачова В. Амріта Шер-Гіл представниця індійського фемінізму в мистецтві. *Восьмі платонівські читання*. Тези доповідей Міжнародної наук. конференції. Київ, «Видавництво Людмила». 2021. С. 188-189.

6. Горбачова В. Інтуїтивний метод в мистецтві Індії ХХ ст. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матер. міжнар. наук. конф.* (26–27 листопада 2020 р.) / Під ред. проф. В. М. Шейка та ін. — Харків: ХДАК, 2020. С. 395 – 396.

7. Горбачова В. Метод репрезентації жіночності у творах Ф.Н. Соузи International scientific and practical conference «*Cultural studies and art: European development direction*»: conference proceeding, July 16-17, 2021. Riga, Latvia: Publishing House “Baltija Publishing”, 2021. P. 127-130.

8. Горбачова В. Індійський живопис в контексті європейської академічної школи. *Дев'ять платонівських читання*. Тези доповідей Міжнародної наук. конференції. Київ, ФОП О.Лопатіна. 2021. С. 189-190.

9. Горбачова В. Орхендра Ганголі як редактор журналу "Rupam" та його роль в модернізації мистецтва Індії. *Проблеми методології сучасного мистецтвознавства та культурології*. Тези доповідей Міжнародної наук. конференції. 17 листопада 2022, Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ, 2022. С. 51-53
10. Горбачова В. «Прабасі» та «Модерн Рев'ю» як трендсеттери індійських ілюстрованих журналів. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф. (17–18 листопада 2022 р.) / Під ред. доц. Н. Рябухи та ін. — Харків : ХДАК, 2022. С. 447-448.
11. Горбачова В. А. К. Тріндаді — портретист колоніальної Індії. *Десяті платонівські читання*. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції (Київ, 2022). Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022. С. 159-160.
12. Горбачова В. Університет "Сантінікетан" індійська паралель школи "Баугауз". *Дизайн, візуальне мистецтво та творчість: сучасні тенденції та технології*: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції, (12 грудня 2022 р.), Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2022. Том 1. С. 40-43.
13. Горбачова В. Клуб «Бічітра» — осередок національної мистецької школи Індії. *Гатенмейстерські читання*: тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 1-2 грудня 2022 р.: до 135-ліття від дня народження Володимира Гагенмейстера / [упоряд. Луць С.В.]; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: ФОП Панькова А.С., 2023. С. 79-80.
14. Горбачова В. Е. Гавел та ідеал гезамткунсверк в мистецькій школі Індії на поч. XX ст. *Міжнародна науково-практична конференція «60 років*

Харківської вищої школи дизайну». Збірник наукових матеріалів. 7 грудня 2022 року, ХДАДМ. Харків, 2022. С. 13-15.

15 Горбачова В. Історизм та поетизм у творчості Н. Шейх. *Перші Таранушенківські читання: матеріали Всеукраїнської наукової конференції кафедри теорії і історії мистецтв ХДАДМ*, 14-15 квітня 2023 року / Харківська державна академія дизайну і мистецтв. Харків: ХДАДМ, 2023. С. 25-27.

16. Горбачова В. Ідентичність, духовність і гендер у творчості А. Менон. *Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. молодих учених*, 20–21 квітня 2023 р. У 2 ч. Ч. 2 / За ред. Н. Рябухи та ін. — Харків : ХДАК, 2023. С. 289-290.

Головні результати отримані автором особисто, окрім статті у співавторстві з науковим керівником дисертації доктором мистецтвознавства, професором, член-кор. НАМУ Л.Д.Соколюк «Карикатура Індії другої половини ХІХ ст.», де науковий вклад Валерії ГОРБАЧОВОЇ полягає в тому, що нею було зроблено аналіз індійської карикатури др. пол ХІХ ст. з оглядом на актуальну проблематику індійського культурного відродження.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Валерії ГОРБАЧОВОЇ «Живопис Індії постколоніальної доби».

2. Вважати, що за актуальністю, проблематикою, змістом, ступенем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю здобутих результатів, обґрунтованістю висновків дослідження дисертація Валерії

ГОРБАЧОВОЇ «Живопис Індії постколоніальної доби» повністю відповідає науковому профілю спеціальності 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 №502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022).

3. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій та апробацій дослідження, а також за результатами фахового семінару рекомендувати дисертацію Валерії ГОРБАЧОВОЇ «Живопис Індії постколоніальної доби», за спеціальністю 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

ГОЛОВА

фахового семінару:

завідувач кафедри реставрації
та експертизи творів мистецтва ХДАДМ,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, художник-реставратор
III кваліфікаційної категорії,
гарант ОНП «Образотворче мистецтво,

Вячеслав ШУЛКА

декоративне мистецтво, реставрація»

